

Popüler-Bilim Tarihimizden

Canan Öktemgil Turgut
oktemgil@bilkent.edu.tr

Vazon-Olivin-Yeni Biçim Muşammalar-Hararettten Müteessir Olmayan Camlar

[....]

Sanayiın yeni mahsullerinden bahse girişince insan ne bulayım diye düşünmüyor. Belki bu mahsullerden hangisini alıp göstereyim diye mütereddit kalıyor... Mahsuller o kadar çok. Kimya dediğimiz nazenin, sanayie beş on seneden beri yardım daire-sini pek genişletmiş ve bu yardım sayesinde mahsuller de gittikçe artmıştır. Bazen pek eski zamandan beri yiyip gördüğümüz şeyler değiştiriliyor. Tanınmaz bir şekle konuluyor. Bazen de hiç aşinalığımız olmayan şeyler ortaya çıkıyor. Mesela “vazelin” namında bir merhem varlığını hayli zamandan beri biliriz. Yaralarımızda, berelerimizde bize çok hizmeti olmuştur. Her derde deva olan ve pek sulu olmadığı gibi, kışın taş gibi donup kalan sair merhemlere de benzemeyen vazelin, borik asit ile iyodoform ile güzel güzel faydalı terkipler yapar.

İşte hayli zamandan beri alıştığımız vazelin yerine “vazon” diye yeni bir yağ çıkarmışlar. Bazı yönlerden vazeline üstünlüğü bulunduğundan bunun yerine geçeceği söyleniyor. Eczahanelerde “halis vazelin” yaftasıyla küçük kavanozlar içinde satılmaya başlayan yağın modası geçip bunun yerine “vazon” geçerse yaftaların değiştirilmesi zahmetine hacet görülüyor.

[....]

Natur fenni gazetesinin tatlandırma ballandırma tarif ettiği “olivin” nam yağa bakılırsa vazonun ehemmiyeti daha aşağı derecede kalıyor. Vazon, vazelin yerine geçecek ise “olivin” bizim güzel zeytinyağlarımıza meydan okuyacaktır. Olivin, kimyanın yardımıyla halini değiştirmiş bir yağ bitkisidir. Madeni değil. *Natur*’a itimat edersek bu yağ bozulmaktan, acılaştırmaktan katıyen uzak olmak gibi kıymetli bir özelliğe sahip imiş. Zeytinyağlarının veya umumiyetle bitkisel yağların başlıca kusuru, zamanla acılaştırmaları ve bozulmalarıdır. Bir yağ çabuk bozulmadan ne kadar temiz kalırsa o kadar iyidir. “Olivin” in en âla zeytinyağlarından daha âla olduğu hakkında delil var. Zeytinyağından rengi daha saf ve daha beyaz imiş. Bir özelliği bu. Adı zeytinyağlarındaki çirkin kokudan bunda eser yok. Bu da diğer bir özelliği.

Fiyatı zeytinyağından daha ucuz. Şimdiye kadar sair yağlarda görülemeyen bir özelliğe sahip. Eskidikçe iyileşiyor. Altı ay müddet “Bu yağ acılaşıp bozulmayacak mı?” diye tecrübede bulunmuşlar ve tecrübe neticesinde fenalaşmak şöyle dursun bir kat daha güzelleştğini görmüşler. İçkiden başka her şeyin ihtiyarı iyi olmaz deniliyordu. Şimdi buna bir de olivini eklemek lazım.

Olivin saf ve halis bir yağ bitkisi olup her ne olursa olsun kimyevi bir terkiye sahip olmadığı da söylenmektedir. İnşallah öyledir.

Olivin cam, toprak ve madeni kaplar içinde saklanıp kırk derece güneş ışığına maruz bırakılmış ve asla rengine, kokusuna bir hal gelmemiş.

Bu yağdan Fransa’da, Almanya’da, Belçika’da çokça tüketilmeye başladığını yazan *Natur*, bu yüzden bazı zeytinliklerin ve zeytinyağı ticaretiyle uğraşan köylülerin hasara uğrayacaklarını şimdiden tahmine girişmiştir.

Olivin bu kadar özelliğiyle yalnız adı surette tüketilmekle kalmıyor. Eczacılıkta ve itriyat fabrikalarında bol miktarda kullanılmaya başlanmış.

[...]

Yeni icatlardan birine de “*İhtiraat-i Cedide*” gazetesinde tesadüf ediyoruz. Bu da suyun nüfuz edemediği kumaşların bir yeni biçimde imalidir... Su geçmez kumaşlara biz umumiyetle muşamma deriz. Daha doğrusu “muşamba” deriz. Gerçi şimdiki kauçuklu kumaşlar meydana gelmeden evvel yegane su geçmez kumaşlar adı bezlerin üzerine mum tela etmekle, yani muşammakla yapılır ve ismine de “muşamma” demek münasip düşerdi. Fakat şimdi kışın giydiğimiz zarif muşammalarda mum yoktur. Belki lastik dediğimiz kauçuk vardır. Kumaşın dokuması arasına bir tabaka lastik konuluyor. Lastik de soğukun tesiriyle kaskatı kesiliyor. Bazen kışın muşammalarımız da giyilmez bir hale gelir. Ahababımızdan birini muşammasını—okuyucularımızın müsaadesiyle doğru imlasını aramaktan vazgeçelim de muşamba diyelim— defalarca hama ma soktuğunu ve inatçı muşamba hamamda ipek kumaş gibi yumyumuşak kesildiği halde, dışarı çıkınca yine katlaşıp dirildiğini söylerken işittik.

İşte muşamba dediğimiz kauçuklu kumaşların bu mahzuru var idi. Eğer iğrenç kokusu bir kusur sayılmazsa... Bir aralık bu kokunun define de bir çare bulundu.

Lakin yine bu muşambalar mahzurdan uzak olamadı. İşte yeni kumaşların icadı kauçuklu kumaşların bu mahzuru sebebiyledir.

Su geçmez yeni kumaşların dokumasına kauçuk dahil değildir. Bunlar adı surette dokunmuş ve daha sonra bir tür kolaya batırılmış kumaşlardan ibarettir. Bu kolanın esası da keten suyundan ibarettir. Keten tohumunu iyice kaynatmakta ve tohumun tanelerini bir süzgeçle suyundan ayırdıktan sonra, bu suya ak tebeşir yahut adı tebeşir yahut sünger taşı veya alçı katılmakta ve kumaşlar bununla kolalanmakta imiş. Bu usul, eski muşammak usulüne benzer. Fakat bu yolda bir kola ile su geçmez bir hale getirilen kumaşlar, üzerinde çatlaklar husule gelmek mahzurdan uzak imiş ve her tarafa bir iz bırakmaksızın kırılır, büzülür bir halde kalyormuş.

Bir litre keten suyuna yüz kısım tebeşir katılarak yapılan kolaya batırılan kumaşların üzerine, iyice kuruladıktan sonra bir iki tabaka yüzde iki buçuk kısım balmumu içeren keten yağı da sürülmekte imiş...

Bu yeni kumaştan yapılan muşambalar şüphesiz kauçuklular gibi kışın en ziyade hizmetlerine ihtiyaç duyulduğu zaman kaskatı kesilmezler ve rahatça giyilirler. Bizim dostumuz da muşambasını hamama sokmak zahmetinden kurtulur.

Bazen lamba şişeleri henüz kızgın iken parmakların arasına alınır. Parmaklar da cayı cayı yanar. Bilmem benim birkaç defa lamba şişesiyle canım yandığı için *Politiknişes Jurnal* nam Alman gazetesinden naklen bazı gazetelerin hararet geçmez cam icat olduğunu yazdıklarını görünce memnun oldum.

Hararet geçmez olan camların terkihi, yetmiş kısım kum ile yirmi beş kısım kaolin ve otuz dört kısım sodyumdan ibaret imiş.

[....]

Lamba şişelerinin hem içinin hem de dışının kızmasından dolayı bunlara el sürüleliyordu. Hararet geçmez olan bu yeni camdan yapılacak olan lamba şişelerini, gazın alevi pek şiddetle yansa bile yine el ile tutup kaldırmak mümkündür. Fakat, “sütten ağzı yanan yoğurdu üfler.” Bu yeni biçim camdan yapılmıştır diye teminat verilse yine her babayığit parmak ucuyla yoklamadan şişeyi avuçlamaz.

Kaynak: Mahmud Sadık. “Vazon-Olivin-Yeni Biçim Muşammalar-Hararettten Müteessir Olmayan Camlar”. *Servet-i Fünûn* 185: 65-67.